

УДК: 338.24.01

Василь КОЗИК
Мар'яна ЖУРАКОВСЬКА

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ (на прикладі Львівської області)

***Резюме.** В статті досліджено взаємозв'язок регіональної інноваційної системи та національної інноваційної системи, розглянуто складові елементи регіональної інноваційної системи та визначено проблеми формування регіональної інноваційної інфраструктури на прикладі Львівської області.*

***The summary.** The article explored the relationship of the regional innovation system and the national innovation system, is considered an element of regional innovation system and defined the problem of regional innovation infrastructure by the example of the Lviv region.*

***Ключові слова:** національна інноваційна система, регіональна інноваційна система, регіональна інноваційна інфраструктура.*

Постановка проблеми. Економіка України в контексті загальносвітових тенденцій може ефективно розвиватись лише за умови постійного впровадження інноваційних ідей і проєктів. Альтернативи інноваційній моделі поступу для країни, яка прагне досягти рівня високо розвинутих держав світу, на даний час не існує. Необхідною умовою здійснення інноваційної діяльності в країні є наявність дієвої національної інноваційної системи (далі - НІС) та сукупності інших законодавчих актів, які б регулювали функціонування її складових елементів.

Закордонний досвід останніх років свідчить про необхідність зміщення акцентів інноваційного розвитку країни в сторону регіонального рівня. Саме повноцінне функціонування окремого регіону, як зменшеної в масштабі проєкції НІС, може забезпечити активізацію інноваційної діяльності в цілому по Україні.

Проте, розвиток інноваційної діяльності в регіоні, умовою якого є ефективна інноваційна інфраструктура, гальмується через цілу низку проблем, зокрема:

- відсутність злагодженої державної інноваційної політики;
- недосконала нормативно-правова база, яка відповідає за регулювання інноваційної діяльності;
- відсутність взаємопов'язаної державної інноваційної політики та регіональної інноваційної політики;
- не налагоджений механізм підтримки інноваційної діяльності з боку місцевих органів влади;
- відсутність програм інноваційного розвитку в переважній більшості регіонів країни;
- невизначеність пріоритетів розвитку регіонів у сфері виробничої та науково-технічної діяльності;
- відсутність належної системи управління та регулювання діяльності елементів регіональної інноваційної системи (далі - РІС) зі сторони державних та місцевих органів влади.

Очевидно, що всі наведені проблеми, так чи інакше, стосуються функціонування регіональної інноваційної інфраструктури.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню інноваційної діяльності як в регіоні, так і в країні в цілому приділено значну увагу зі сторони таких науковців як: О.Кузьмін, Н.Чухрай, Л.Федулова, А.Гречан, М.Козоріз, М.Долішній, В.Павлов та інші. В їхніх роботах представлені ґрунтовні дослідження проблематики інноваційного розвитку країни, ефективності інноваційної діяльності підприємства, інноваційного потенціалу підприємства, вибору інноваційних пріоритетів розвитку, тощо.

Проблеми розвитку та функціонування НІС та РІС знайшли своє відображення в працях І.Жиляєва, М.Шарко, М.Пашути, І.Брикової та ін.

Проте в наукових дослідженнях ще недостатньо уваги приділено поняттю «інноваційна інфраструктура», особливостям її функціонування як однієї з підсистем НІС та РІС, а також проблемі ефективної діяльності окремих її елементів. Зокрема, не розглянуто протиріччя в різних законодавчих та підзаконних актах щодо означення інноваційної інфраструктури, не

визначена суть РІС та її взаємозв'язок з НІС.

Метою дослідження є визначення місця РІС в НІС України, її складових елементів, а також проблем формування регіональної інноваційної інфраструктури на прикладі Львівської області.

Виклад основного матеріалу. Механізмом реалізації послідовної інноваційної політики в Україні є національна інноваційна система. Згідно Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 року № 680-р «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи» на 2009-2013 роки» термін «національна інноваційна система» трактується як «сукупність законодавчих, структурних і функціональних компонентів (інституцій), які задіяні у процесі створення та застосування наукових знань та технологій і визначають правові, економічні, організаційні та соціальні умови для забезпечення інноваційного процесу» [1]. Варто зазначити, що цей документ чітко згрупував елементи НІС в окремі підсистеми (рис. 1).

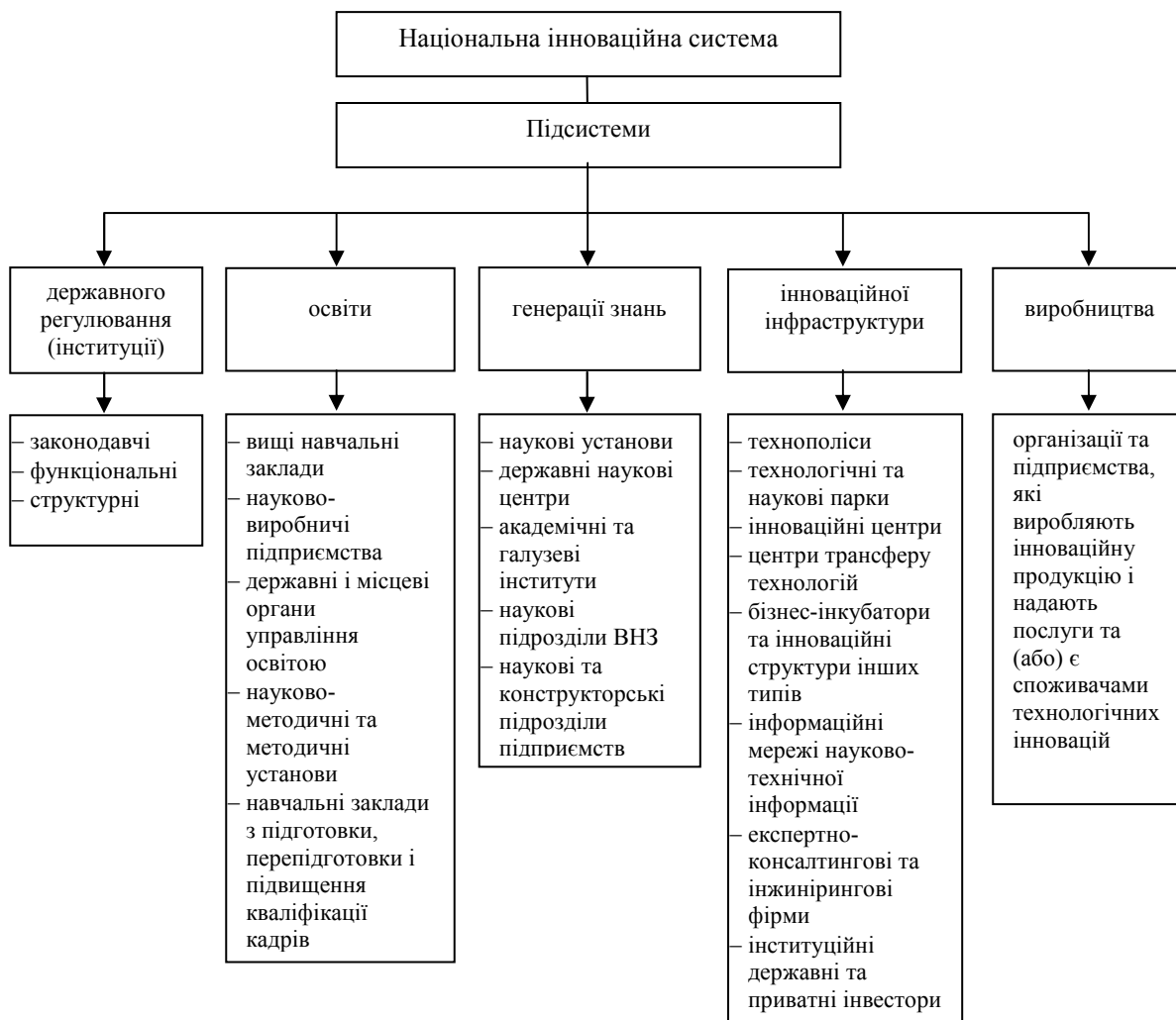

Рис. 1. Національна інноваційна система України

Серед представлених підсистем виділена підсистема інноваційної інфраструктури, що свідчить про її важливе значення в НІС. Проте наведена концепція не є повністю досконалою. Зокрема, не описана взаємодія різних елементів підсистем НІС, що вносить елементи невизначеності в її функціонування, але позитивним фактором є вже саме її існування.

Якщо на загальнодержавному рівні здійснення інноваційного процесу забезпечується НІС, то на рівні регіону цю роль має виконувати РІС. Законодавчого визначення цього поняття поки що не існує, проте багато науковців вже його аналізують та досліджують. Так, Л. Яремко визначає РІС, як «публічно-приватний форум співпраці бізнесу, регіональної адміністрації,

органів місцевого самоврядування та держави, в якому беруть участь науково-дослідні, освітні установи, структури сприяння інноваційній діяльності та трансферу інновацій, а також недержавні організації, що надають можливість активізувати місцеві чинники збільшення та кращого використання наявного економічного потенціалу» [2, с.104]. Схоже трактування терміну РІС дає В. Демченко: «комплекс установ й організацій різних форм власності, розташованих на території регіону, що створюють і поширюють інновації, за відповідних організаційних форм та умов їх діяльності, визначених сукупним впливом державної науково-технологічної, промислової й регіональної сфери політики, стратегією соціально-економічного розвитку регіону та глобалізаційними чинниками» [3, с.60]. Є ще ціла низка інших авторських визначень цього терміну [7,с.9; 8], проте всі вони мають спільну думку. Таким чином, абстрагувавшись від умов, в яких повинна функціонувати РІС та факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, які безпосередньо або опосередковано впливають на неї, можна чітко виокремити складові елементи РІС. Вони є аналогічними елементам підсистем НІС, проте обмежуються сферою діяльності на окремій території (регіоні). Тому справедливим буде твердження, що інноваційна інфраструктура регіону є одним з базових елементів РІС.

Оскільки РІС є системою нижчого порядку ніж НІС, то до її дослідження можуть бути застосовані аналогічні підходи з урахуванням цієї особливості. Тому для РІС може бути використана нормативно-правова база щодо формування та функціонування інноваційної інфраструктури в загальному.

Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. визначає інноваційну інфраструктуру як «сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо)» [4]. До складу інноваційно інфраструктури входять технополіси, наукові та технологічні парки, центри трансферу технологій, інноваційні центри, бізнес-інкубатори, інформаційні мережі науково-технічної інформації, експертно-консалтингові та реінжинірингові фірми, тощо. Не всі з вище перерахованих організацій існують на території України. Основною причиною цього є недосконале законодавство або й повна його відсутність. В таблиці 1 наведена сукупність законодавчо-нормативних документів, які безпосередньо стосуються як інноваційної інфраструктури в цілому, так і її елементів зокрема.

Таблиця 1

Законодавча база в сфері інноваційної інфраструктури в Україні

Назва документа	Основний зміст
Закон України «Про освіту» (23.05.1991 р.)	Закон регулює суспільні відносини в галузі навчання, виховання, професійної, наукової, загальнокультурної підготовки громадян України; встановлює державну політику та державні стандарти в галузі освіти; формує систему освіти; дає визначення вищим навчальним закладам, напрямам діяльності, зокрема науковій діяльності. Держава визначає пріоритет фундаментальних досліджень, що виконуються у системі освіти.
Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (13.12.1991 р.)	Закон визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку науково-технічної сфери, створює умови для наукової і науково-технічної діяльності, забезпечення потреб суспільства і держави у технологічному розвитку.
Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» (13.10.1992 р.)	Закон визначає порядок створення і ліквідації та механізм функціонування спеціальних (вільних) економічних зон на території України, загальні правові і економічні основи їх статусу, а також загальні правила регулювання відносин суб'єктів економічної діяльності цих зон з місцевими Радами народних депутатів, органами державної виконавчої влади та іншими органами.
Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності	Закон визначає правові та економічні засади запровадження та функціонування спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків; фінансову підтримку проектів та цільові.

технологічних парків» (16.07.1999 р.)	
Закон України «Про вищу освіту» (17.01.2001 р.)	Спрямований на врегулювання суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної підготовки громадян України. Закон визначає державну політику в галузі вищої освіти і стандарти вищої освіти; формує типи вищих навчальних закладів та принципи управління ними; регулює підготовку наукових та науково-педагогічних працівників; визначає умови здійснення наукової та науково-технічної діяльності у вищому навчальному закладі.
Закон України «Про інноваційну діяльність» (04.07.2002 р.)	Закон визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом
Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» (14.09.2006 р.)	Закон визначає правові, економічні, організаційні та фінансові засади державного регулювання діяльності у сфері трансферу технологій і спрямований на забезпечення ефективного використання науково-технічного та інтелектуального потенціалу України, технологічності виробництва продукції, охорони майнових прав на вітчизняні технології на території держав, де планується або здійснюється їх використання, розширення міжнародного науково-технічного співробітництва у цій сфері.
Закон України про науковий парк «Київська політехніка» (22.12.2006 р.)	Закон регулює правові, економічні, організаційні відносини, пов'язані із створенням і функціонуванням наукового парку «Київська політехніка», і спрямований на інтенсифікацію процесів розроблення, виробництва, впровадження високотехнологічної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, підвищення надходжень до державного та місцевих бюджетів шляхом поєднання освіти, науки і виробництва з метою прискорення інноваційного розвитку економіки України.
Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2008-2012 роки» (06.06.2007 р.)	Метою Концепції є створення в Україні інноваційної інфраструктури у 2008-2012 роках, здатної забезпечити підвищення конкурентоспроможності національної економіки та ефективне використання вітчизняного науково-технологічного потенціалу. Документ визначає причини виникнення проблем в сфері інноваційної діяльності та пропонує шляхи їх вирішення. В Концепції виділені фінансова та виробничо-технологічна підсистеми інноваційної інфраструктури.
Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення інноваційної програми наукового парку «Київська політехніка» на 2007-2011 роки» (19.09.2007 р.)	Програма спрямована на реалізацію проектів з енергетики. Визначено перелік проектів терміни їх реалізації та очікуваний результат. В загальному результатом виконання цієї програми стане істотне підвищення рівня розвитку вітчизняної енергетики, зменшення витрат природного газу і мазуту до 28 відсотків, практичне освоєння відновлюваних джерел енергії різних типів.
Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової економічної	Метою Програми є створення у 2009-2013 роках в Україні інноваційної інфраструктури, здатної забезпечити ефективне використання вітчизняного науково-технічного потенціалу, підвищення рівня інноваційності та конкурентоспроможності

програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009-2013 роки» (14.05.2008 р.)	національної економіки. Програма виділяє виробничо-технологічну, фінансово-економічну, нормативно-правову, територіальну та кадрову підсистеми інноваційної інфраструктури.
Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи» на 2009-2013 роки» (17.06. 2009 р.)	Метою Концепції є визначення основних засад формування та реалізації збалансованої державної політики з питань забезпечення розвитку національної інноваційної системи, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Концепція дала визначення національній інноваційній системі України та згрупувала її складові елементи по окремим підсистемам.
Закон України «Про наукові парки» (25.06.2009 р.)	Закон регулює правові, економічні, організаційні відносини, пов'язані із створенням та функціонуванням наукових парків, і спрямований на інтенсифікацію процесів розроблення, впровадження, виробництва інноваційних продуктів та інноваційної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Дослідження законодавчої бази в сфері інноваційної інфраструктури в країні вказує на непослідовність кроків у її формуванні та фрагментарність. Закони України й інші нормативно-правові документи змістовно, в основному, не пов'язані між собою і досить часто суперечать один одному. Наслідком цього є інноваційна інфраструктура, в якій елементи належним чином виконують не всі приписані їм функції.

Якщо розглядати інноваційну інфраструктуру з регіонального аспекту, то варто виділити ряд особливостей, які їй властиві:

1. Інноваційна інфраструктура окремого регіону країни має бути повністю автономною від інноваційних інфраструктур інших регіонів, тобто працювати як окремий організм;
2. Регіональна інноваційна інфраструктура повинна бути повноцінним елементом РІС та НІС, тобто виконувати функції подвійного підпорядкування.

Саме це відповідає тому, що одним з пріоритетів Постанови КМУ від 14.05.2008 р. N 447 «Про затвердження Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009-2013 роки» є «створення інноваційної інфраструктури на регіональному рівні з одночасним забезпеченням міжрегіональної координації» [5].

Інноваційні інфраструктури кожного регіону України мають свої особливості та відмінності у функціонуванні. Це можна прослідкувати на прикладі інноваційної інфраструктури Львівського регіону, який має низку переваг в географічних, історичних, економічних, ресурсних, соціально-культурних та інші факторах економічного розвитку, але, на жаль, займає лише середні позиції по Україні з досягнень в інноваційній діяльності.

Загалом Львівська область за кількістю інноваційно активних підприємств посідає 14 місце (12,1% загальної кількості промислових підприємств) після м. Києва (29%), Івано-Франківської (27,9%), Чернігівської (17,4%), Чернівецької (16,9%), Вінницької (16,2%), Тернопільської (16,1%), Кіровоградської (14,6%), Миколаївської (13,5%), АР Крим (13,2%), Харківської (13,1%), Херсонської (12,7%), Київської (12,6%) та Закарпатської (12,2%) областей [6].

В цілому для Львівщини характерний високий рівень науково-технічного потенціалу, проте недостатньо застосовуються важелі впливу для його реалізації. Насамперед, одним з таких важелів є ефективна інноваційна інфраструктура.

Станом на 01.07.09 р. на Львівщині функціонують такі основні елементи інноваційної інфраструктури:

– Державна бюджетна установа «Західний регіональний центр інноваційного розвитку», створена в липні 2007 р. у системі Державного агентства України з інвестицій та інновацій, з метою забезпечення інформаційно-аналітичної, методичної, організаційної та іншої підтримки інноваційного розвитку Західного регіону України;

– Науково-технологічний парк «Яворів» - створений у 1999 р., діяв як технопарк малих інноваційних підприємств в рамках СЕЗ «Яворів» (Львівська область), а у серпні 2007 р.

отримав загальноукраїнський статус;

- Центр розвитку новітніх технологій, створений у 2002 р., спеціалізується на пошуку і трансфері технологій, виконує функції технологічного брокера;

- Благодійна організація «Фонд підтримки науки», створений у 1996 р., основна мета діяльності - залучення благодійних внесків на розвиток наукової, науково-дослідної та інноваційної діяльності;

- Львівський державний центр науково-технічної і економічної інформації, створений у 1967 р. за постановою Ради Міністрів УРСР та наказом Держплану УРСР, є однією з провідних науково-інформаційних структур Західного регіону України і охоплює своєю діяльністю Львівську, Тернопільську, а за деякими напрямками і Закарпатську області;

- Західний науковий центр Національної академії наук України і Міністерства освіти і науки України - виступає як організуюча і координуюча ланка регіональної системи науково-технічної та інноваційної діяльності в західних областях України;

- Західноукраїнська регіональна асоціація інноваційних фірм «Львівтехнополіс», створена у 1994 р. Асоціація є добровільним регіональним об'єднанням інноваційних підприємств, основною метою якої є: надання практичної допомоги своїм членам в реалізації спільних інноваційних проектів і програм; підготовка оригінальних варіантів концепцій і прогнозів соціально-економічного і науково-технологічного розвитку регіону; формування інноваційної інфраструктури у західноукраїнському регіоні, шляхом створення нових територіальних форм, науково-технологічної та інноваційної діяльності, таких, як бізнес-інноваційні центри, наукові і технологічні парки, технополіси.

Таким чином, практично всі необхідні складові інноваційної інфраструктури на Львівщині існують, однак переважна більшість перебуває на етапі свого становлення або діє виключно за своїми завданнями без узгодження з регіональними проблемами інноваційного розвитку.

Разом з тим, відсутність комплексного підходу до формування та регулювання інноваційних процесів перешкоджає і розвитку самих інноваційних структур, які не мають належної підтримки з боку регіональних органів управління. Відсутність регіональної програми розвитку інноваційної інфраструктури Львівської області не дозволяє координувати діяльність існуючих інноваційних структур. Наслідком цього є відсутність загальних правил формування і функціонування елементів інноваційної інфраструктури в регіоні, їх чіткого переліку та системи взаємозв'язків.

Проблемою взаємодії складових інноваційної інфраструктури є невизначеність в частині управління та регулювання її елементів. На даний час в системі координації науково-технічної та інноваційної діяльності задіяні: Головне управління економіки обласної державної адміністрації (далі - ОДА); Головне управління освіти і науки ОДА; Головне управління містобудування, архітектури, та просторового розвитку ОДА; Головне управління статистики у Львівській області; Управління промислової політики та розвитку інфраструктури ОДА; Головне управління агропромислового розвитку і переробної промисловості ОДА; Управління житлово-комунального господарства ОДА.

Кожна з вищезазначених структур Львівської ОДА так чи інакше чинить вплив на функціонування інноваційної інфраструктури, проте чіткого розподілу функцій та завдань між ними немає. Внаслідок цього немає і обґрунтованого розподілу відповідальності за: низькоефективну регіональну інноваційну політику, відсутність інноваційних програм, несистемний розвиток інноваційної інфраструктури, проблеми у сфері трансферу технологій, створення баз даних тощо.

Першим кроком на шляху до вирішення зазначених проблем повинно стати затвердження Програми інноваційного розвитку Львівщини. Така практика не є новою для інших областей України. Зокрема, вже розроблені і діють:

- Програма науково-технічного та інноваційного розвитку Рівненської області на 2008-2010 роки, затверджена Рівненською обласною радою від 16.01.2008 р.
- Регіональна програма інноваційного розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року, затверджена Дніпропетровською обласною радою від 23.05.2008 р.
- Обласна програма науково-технічного та інноваційного розвитку на 2008-2011 роки,

затверджена Черкаською обласною радою від 06.06.2008 р.

- Цільова економічна програма інноваційного розвитку Запорізької області на 2008-2012 роки, затверджена Запорізькою обласною радою від 07.08.2008 р.

На доопрацюванні знаходяться програми інноваційного розвитку АР Крим Одеської, Житомирської, Херсонської, Кіровоградської областей.

Над Програмою інноваційного розвитку Львівської області працюють фахівці Західного наукового центру НАН України, провідних університетів області, Львівського центру науково-технічної і економічної інформації, Західного регіонального центру інноваційного розвитку. На жаль, Львівщина ввійшла у 2010 рік без затвердженої Програми інноваційного розвитку регіону, а, відповідно, і без чітко визначених позицій в розвитку інноваційної інфраструктури.

Висновки. Таким чином, слід зазначити, що в контексті загальносвітових тенденцій Україна потребує термінового застосування інноваційної моделі розвитку. Рівень загальної ефективності інноваційної діяльності в країні визначається інтегральним рівнем застосування інновацій в регіонах. Механізмом впровадження інноваційного процесу на загальнодержавному рівні є НІС, а на регіональному – РІС. Ці дві системи в своєму складі містять підсистему інноваційної інфраструктури. Ефективне її функціонування є запорукою здійснення інноваційного процесу. Наведені в статті проблеми, що перешкоджають розвитку інноваційної інфраструктури, є спільними для всіх регіонів України, тому і вирішення їх має бути спільне та злагоджене. Зокрема, це стосується загальнонаціонального і регіонального рівнів.

Проведене дослідження розвитку інноваційної діяльності Львівщини показало, що першочерговою умовою на шляху вирішення зазначених проблем має стати затвердження Програми інноваційного розвитку регіону та її реалізація, яка була б узгодженою із загальнодержавною, та, в свою чергу, обґрунтовувала діяльність основних елементів інноваційної інфраструктури, їхні функції та завдання.

Використана література

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 року № 680-р. "Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи". Режим доступу: http://www.in.gov.ua/index.php?get=55&law_id=290#1;
2. Яремко Л. Регіональна інноваційна система // Регіональна економіка. – 2006. - №3. – С. 103-112.
3. Демченко В.В. Проблеми формування інституційного середовища інноваційного розвитку регіонів // Регіональна економіка. – 2007. - №2. – С. 59-70.
4. Закон України «Про інноваційну діяльність». Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15>.
5. Постанова КМУ від 14 травня 2008 р. N 447 «Про затвердження Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009-2013 роки». Режим доступу: http://www.in.gov.ua/index.php?lang=ua&get=55&law_id=180#1.
6. Луцків О.М. Особливості інноваційної діяльності у Львівській області. Форум Дніпропетровської державної фінансової академії. Режим доступу: <http://dsfa.mybb3.net/viewtopic.php?t=464>.
7. Коюда В.О., Мазко Т.І. Концептуальні аспекти формування регіональної інноваційної системи // Проблеми науки. – 2009. - №8. – С.8-14.
8. Брикова І.В. Венчурне фінансування як ключовий механізм комерціалізації інновацій в межах регіональної інноваційної системи // www.kneu.kiev.ua/data/upload/publication/main/ua/124/venchurne_finans.doc.